

## גמ' ב"ק (ו.) - בור המתגלגל

רב דניאל שטיין

**א. משך חכמה (שמות כ"א, ל"ג) -** שור או חמור. והא' דשור ולא אדם חמור ולא כלים', הוא ענין מושכל, משום דאדם בן דעת לשמור עצמו מבור שיש בו כדי להמית, וכלים איך באים אל התקלה, הא סתם כלים דלאו הפקר נינהו בעליהן משמרן. לא כן בעלי חיים דדרכנן להלך, ואין בהם דעת לשמור עצמן.

**ב. רא"ש (פ"א סי' א') -** ומסקינן דילפינן אבנו וסכיננו ומשאו שהניחן בראש הגג ונפלו לרה"ר ברוח מצויה והזיקו בתר דנייחי מבור ומאש, ויש מן הגדולים שכתבו דלא מחייב אלא מה שחייב בשניהם ופטירי מנזקי כלים וממיתת אדם כמו בור ומטמון כמו באש, דכיון דאתו במה הצד יחייבין להו הקל שבשניהם, ויש שנסתפקו בדבר, ולי נראה דכל דין בור יש להם וכו', דעיקר תלמודא הוא מבור לחודיה דבור גמור הם.

**ג. תשו' ר"י מיגאש (סי' קע"ד) -** ואע"ג דבין כי חשבת להו בור ובין דחשבת להו שור הא קא נפיק דיניה במה הצד וחייבין נינהו אפ"ה נפקא מינה לחיובי ביה אדם וכלים אי חשבת להו דחייבניהו מחמת שהן בור נינהו לא מיחייב בהו אדם וכלים ואי חשבת להו דחייבניהו מחמת שור שהוא ממונו מיחייב בהו אדם וכלים.

**ד. חי' הרשב"א (שם) -** והם קיימו הגירסא דלענין זה חייב להתבונן שלא ילכו כל כך במרוצה שיתזו ויזיקו, והכא הכי פריך כחו הוא של מגלגל ויתחייב המגלגל מחצה ובעל התקלה מחצה ולא יתחייב בעל התקלה הכל, וכדמוכח לקמן בפרק כיצד הרגל גבי הכלב שנטל חררה והלך לגדיש כו' דפריך בגמרא וליחייב נמי בעל הגחלת כלומר מחצה ובעל הכלב מחצה, עוד פירשו כחו הוא ויתחייב המגלגל הכל אם גלגלוהו רגלי אדם ולא בעל התקלה כלל וכו' ולא דמי לכלב שנטל את החררה דכלב לאו בר דעת הוא והיה לו לבעל התקלה ליזהר בגחלתו שלא יטלנה הכלב עם החררה אבל הכא שהמגלגל בן דעת עליו לשלם כל הנזק.

**ה. קצות החושן (סי' ת"י ס"ק ב') -** וראוי לספק אדם ושור שדחפו שור אחר לבור והיה אדם בכוונה באיזו אופן ישלמו, דודאי אם לא היה השור אלא אדם לבדו דחפו היה בעל הבור פטור ואדם חייב כיון שהיה בכוונה, ואם לא היה האדם אלא שור דחף שור אחר לבור היו שניהם חייבין בשוה השור והבור, והשתא דהזיקו שלשתן השור והאדם והבור והאדם בכוונה היכי לידייני, אי נימא האדם בכוונה ישלם חציו ובעל השור חציו ובעל הבור יפטור לגמרי, הא בעל השור טוען אנא שותפאי אית לי והוא בעל הבור דלענין בעל השור הו"ל בעל הבור שותף בהזיק, ואי נימא האדם שני חלקים ובעל השור שלישי, האדם טוען אנא שותפאי אית לי והוא בעל השור דהאדם והשור שהזיקו משלמין שניהם בשוה. ונראה דבזה ישלם האדם חציו והשור והבור חציו, דהאדם לית ליה שותף אלא השור, ומחציתו השני שור רביע ובור רביע. ולפי"ז אפשר לומר דהא דאמר רבא (ב"ק נג, ב) אדם ושור ובור שלשתן חייבין היינו דכולן חייבין אבל אין משלשין ביניהם, וא"כ שפיר מצי איירי אדם בכוונה, דהא בשור תם ודאי אין משלשין ביניהם אלא שכולן חייבין וה"נ כולן חייבין והאדם מחציתו והשור והבור מחציתו השני, אלא דנראה מדברי תוס' כל שהיה אדם בכוונה פטור בעל הבור לגמרי וצ"ע.

**ו. חי' הגרשש"ק (סי' ד') -** אלא נראה לי דהטעם דשאני בור ואש לענין זה משן ורגל או קרן דבור ואש שחייבם משום שהכין מזיק בעולם, וכל היזק שנעשה ע"י אדם בכוונה שהבחירה בידו אם להזיק או לחדול ככה"ג אין חייב בעל הבור על עשיית הבור או האש, אבל בשן ורגל שחייב על מה שממונו מזיק אז גם אם הושיט לה אדם בכוונה הרי אכלה והזיקה, אבל בבור אף אם הזיק ע"י הבל ולא ע"י חבטא מ"מ אינו חייב אלא משום שהכין מזיק ובכה"ג שתלוי בבחירת אדם עדיין לא הוכח המזיק, דרק לענין היזק הנעשה ע"י הטבע חשבינן שהכנת הבור והאש הוא כשותף בהזיק, אבל לא לענין היזק הנעשה ע"י בחירה של אדם בן דיעה, ולפי"ז הנה כשאדם בכוונה ושור דחפו שור לבור ראוי באמת לפטור את בעל הבור לגמרי דמ"מ עכשיו נעשתה הדחיפה ע"י האדם עם השור וליכא כאן דחיפה גמורה ע"י השור לחוד ואם לא היה האדם מסייע בדחיפה זו לא היה נמצא השור בבור משו"ה פטור בעל הבור.

**ז. חי' הגרנ"ט (סי' קט"ז) -** ועפ"י יש לומר דהפטור דכלים בבור הוא ג"כ כנ"ל, ומשום דלא הוי תקלה לענין כלים כיון שבור אינו הולך ומזיק וכיון שאף הניזק אינו הולך לא חשיב תקלה, וכן בכלים שנפלו לבור ע"י חמור, דבזה מעשה החמור מסייע ולא עדיף משור שדחף את חבירו לבור, והכ"נ כיון שהחמור מסייע בנפילת הכלים י"ל דכיון שבור לא חשיב תקלה לגבי כלים אפילו באופן שנפלו ע"י חמור נמי פטור, דבאמת אפילו בבור המתגלגל נמי פרכינן מה לבור שכן מעשיו גרמו לו והיינו נמי דמאחר שהתקלה נעשית על ידי סיוע אין כאן גדר מזיק דבוא לא חשיב מזיק אלא כשהתקלה נעשית על ידו אבל במקום שנעשית על התקלה על ידי סיוע וכגון מתגלגל וכדו' לא חשיב בור.

**ח. גמ' קידושין (כב:) -** אמר שמואל עבד כנעני נקנה במשיכה, כיצד תקפו ובא אצלו קנאו, קראו ובא אצלו לא קנאו וכו', וקראו לא והתניא וכו', כיצד במשיכה קורא לה והיא באה, או שהכשיה במקל ורצתה לפניו, כיון שעקרה יד ורגל קנאה וכו' אמרי בהמה אדעתא דמרה אזלה, עבד אדעתיה דנפשיה קאזיל.